

Кононенко М. В.,
студентка IV курсу
Інституту журналістики
Київського університету імені Бориса Грінченка

Kononenko Maryna,
IV year student,
Institute of Journalism
of Borys Grinchenko Kyiv University

УДК 82-1: 81'38+655

КНИЖКА-ІГРАШКА ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ ВИДАВНИЧИЙ ПРОДУКТ НА СУЧАСНОМУ КНИЖКОВОМУ РИНКУ

TOY-BOOK AS A PERSPECTIVE KIND OF BOOK PRODUCTION ON THE MODERN BOOK MARKET

Анотація. У статті досліджено особливості концептуального підходу до створення та функціонування книжки-іграшки на теренах сучасного книговидавничого ринку. Розглянуто основні вимоги та принципи подачі текстового та візуального матеріалу у представлених виданнях. Досліджено технічні особливості верстання відповідно до законодавчо-нормативних актів та особливостей сприйняття читацької аудиторії. Розкрито функціональні характеристики виховання та ігрових мотивів у книжці-іграшці. Використано перелік порад та принципів для популяризації літератури та культури серед наймолодшої категорії читачів, розвитку їх смаків та вподобань через нестандартну форму подачі текстового та ілюстративного матеріалу.

Ключові слова: книжка-іграшка, інтеграція, нестандартне форматування, концепція, ідентифікація.

Abstract. In the article the features of conceptual approach to creation and functioning of a toy-book on the modern book publishing market are studied. The basic requirements and principles of submission of text and visual material in the submitted editions are considered. The technical features of alignment in accordance with the legislative-normative acts and the peculiarities of perception of the reader's audience are investigated. The functional characteristics of education and game motives in a book-toy are revealed. A list of tips and principles for popularizing literature and culture among the youngest category of readers, development of their tastes and preferences through the non-standard form of filing text and illustrative material has been applied.

Keywords: toy book, integration, non-standard formatting, concept, identification.

Вступ. На теренах сучасного книговидавничого ринку розглядається проблема актуальності ексклюзивного пакування та оформлення книжкової продукції, які сьогодні є важливими атрибутами комунікації між виробником і його потенційним споживачем – відповідно самостійним способом ідентифікації товару. Така ситуація вимагає від українських видавців особливої уваги до найменших читачів, а саме: створення для них особливих елементів дизайну, формату та оформлення, які впливатимуть не лише на їхні естетичні вподобання, а й сприятимуть ефективному засвоєнню та вихованню.

Теоретичні аспекти створення подарункового дитячого видання комплексно у наукових розвідках не представлені. У процесі дослідження можемо послугоуватися окремими публікаціями, які найчастіше лише побіжно стосуються видавничої тематики загалом. Зокрема психологія сприйняття дитиною мистецтва розглядається у працях О. Гайдамаки,

О. Калініченко, Г. Костюк, Н. Лейтес, В. Мухіної, С. Пальчевського; проблеми естетичного та інтелектуального розвитку дитини молодшого віку – у працях Е. Белкіної, С. Клепко, О. Куревіної, Л. Масол, Ю. Самаріна, М. Холодної, А. Хуторського, В. Юсова та ін.

Методи дослідження. Для вивчення теми дослідження використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу й узагальнення. Під час систематизації інформації застосовано системно-типологічний та описовий методи.

Результати й обговорення. Вагомим елементом вдалої комунікації з реципієнтом є своєчасне впровадження нових технологій, форм та принципів подачі інформації, які потрібні читачеві. Суттєвим чинником є впровадження нових тенденцій через попередні напрацювання та виявлення. Так, сучасний книговидавничий ринок наповнений різноманітними виданнями, які цікаві своїм змістом, форматом та художнім оформленням.

З цього погляду досить незвичайними є подарункові книжки, що відрізняються від інших категорій видань концепцією та дизайном. Тому в основі наших досліджень лежить саме така видавнича продукція, зокрема дитячі подарункові видання нестандартного формату. Книжка, яка призначається для дітей, так само як і подарункова, випускається в поліпшеному художньому і поліграфічному оформленні та призначається, зазвичай, для подарунків. Вона часто буває нестандартного формату і недешевою [1, с. 124].

Якщо розглядати принципи створення подарункового видання для дітей, доречнішою та цікавішою для нас є книжка-іграшка. Видання цієї категорії вимагають оригінального декорування, адже їх найчастіше дарують. У перші роки життя дитина сприймає книжки завдяки своїм батькам у вигляді своєрідної гри. Такі книги розвивають координацію рухів, дрібну моторику рук, навчають дитину концентрувати увагу. Вона починає робити перші спроби пізнання навколишнього світу та розвитку свого мовленнєвого апарату. На цьому етапі для дитини важлива називна форма інформації, акцентування на предметі та назві об'єктів. Тому максимальне наближення книжки до іграшкових елементів має позитивні наслідки для її інтелектуального розвитку.

Книжка-іграшка є матеріалізованим продуктом інтеграції мистецьких (література, дизайн, графіка) та виробничих (поліграфія, іграшкове виробництво, електроніка) процесів. У ній візуальна і вербальна інформація подана в ігровій, конструктивній формі у поєднанні з найпростішим апаратом [2, с. 167].

Книжка-іграшка створюється не тільки із традиційних поліграфічних матеріалів, до неї можуть додаватися необхідні ігрові деталі (рухомі очі, пухнасті хвостики, музичні клавіші, водорозчинні фарби тощо). У більшості випадків такі книги мають незвичайні форми і можуть розкладатися в різні боки. Для найменших читачів таке видання виступає переважно лише іграшкою, а для дітей старшого віку – початковим етапом у оволодінні складним матеріалом (наприклад, завдання з математики, читання). У такій книжковій продукції візуальна і вербальна інформація подана в ігровій, конструктивній формі у поєднанні з найпростішим апаратом.

Текст в книжці-іграшці (наприклад, «Цирк» С. Маршака) – лише деякий початковий поштовх, який покликаний спонукати малюка до ігрової активності. Текстова повідомлення читається поступово і тому сприймається динамічно. Шрифт будується в книжці як форма не просто площинна, а просторово-рельєфна або поглиблена. Уміле використання пластичних особливостей шрифтового оформлення допомагає у раціональному конструктивному моделюванні книжки. До матеріальної конструкції звертаються як до особливої художньої структури, за до-

помогою якої виражаються індивідуальні творчі ідеї автора й художника, що активно впливають на формування соціальних й естетичних смаків найменшої читацької аудиторії.

Виділимо характерні риси різних форм книжок-іграшок й основу їх виникнення:

1. Розмаїтість форматів книжок-іграшок засновано на багатогранності форматів видань, що залежать від розміру паперового аркуша, способу фальцювання видрукованих аркушів й обрізки книжкового блоку. Для створення такого книжкового продукту використовується весь спектр книжкових, некнижкових і листових форматів видань. У сучасних книжках-іграшках застосовуються витягнуте по вертикалі або горизонталі, квадратне, мале, середнє й більше форматування. Така розмаїтість форматів особливо характерна для книжок-панорам. Тому розкритими вони мають громіздкий вигляд.

2. Книжка-іграшка, як видання особливого виду, виконується із традиційних книжкових матеріалів, поширених у поліграфії. Папір є основним матеріалом, незважаючи на активні спроби впровадити його заміники.

3. Для виготовлення книжок-іграшок широко застосовується картон різних видів і марок. Нерідко він використовується як основа для наклеювання запечатаного паперу з наступним обрізанням або висічкою. Склеювання картону з папером збільшує міцність книжки-іграшки, що важливо для збільшення строку користування.

4. Залежно від виду видання і його конструктивного рішення в книжці-іграшці можуть застосовуватися різні традиційні способи скріплення книжкового блоку й палітурних матеріалів.

5. Більшість книжок-іграшок має характерний для книжкового видання блок. У книжці-іграшці до його складу останнім часом включають комплектуючі деталі, продукти не тільки поліграфії, а й різних галузей легкої промисловості. Деякі елементи книжок-іграшок виготовляються із пластмаси, металу, тканини тощо. Іноді їх виробництво вимагає кооперації декількох підприємств.

6. Основні процеси з виготовлення книжки-іграшки базуються на поліграфічних підприємствах. Друк, фальцювання, висічка, обрізка та склейка виконуються саме на поліграфічному устаткуванні.

Популярність використання концепції книжки-іграшки – це створення традиційного пошуку конструктивної мови книги. Виникнення особливих видань, що містять ігровий елемент і призначені для дітей дошкільного віку – історично обумовлено та мають попит. Вони виникають, змінюються, удосконалюються відповідно до вимог на ринку книжкової продукції та потреб своєї читацької аудиторії. Створення книжок-іграшок пов'язано також із бажанням

видавця знайти прийнятнішу, виразну форму подачі матеріалу для певного споживача. На протипагу виваженості й простоті стандартного книжкового блоку, виникає блок книжки-іграшки, що відрізняється оригінальністю, багатогранністю форм, додатковою об'ємністю. Висічені по контуру фігури й деталі книги, що рухаються, органічно поповнюють світ іграшок.

Аналізуючи історично сформовані аспекти творення концепції книжки-іграшки, можна виділити два базових чинники, що сприяють виникненню й розвитку представлених видань: 1) облік видавцями вікових запитів відповідного споживача; 2) наявність матеріальної й виробничої бази.

Дитині у певні вікові періоди потрібні різні за своєю тематикою і призначенням книжки-іграшки. Досить вичерпну класифікацію різновидів книжки-іграшки подає Е. Огар [3, с. 121]. Вона пропонує розрізняти такі види: книжка-«забавка», музична книжка-іграшка, книжка-«розкладанка», книжка-«шопка», книжка-«куліска», книжка-«вирубка», книжка-«панорамка», «ажурна» книжечка, книжка з серії «доторкнися і відчуй», а також пальчикова книжка-іграшка. С. Антонова частково користується класифікацією, поданою у стандарті, і зазначає такі різновиди книжок-іграшок: книжка-ширмочка, книжка-гармошка, книжка-вертушка, книжка з ігровим задумом, книжка-панорама, книжка-витівка, книжка-поробка [4, с. 87].

Використання сучасних технічних засобів під час виробництва книжки-іграшки розширює коло її семантичних функцій (освітні, виховні, розважальні, пізнавальні, дидактичні, естетичні, практичні тощо), що перетворює книжку на освітню систему. Цілісність, гармонійність і символічність конструктивно-художньої форми книжки, її інформаційно-знакова структура утворюють таку художню модель, яка формує естетичні уявлення дитини, художнє мислення, смак до творчості та самореалізації.

Б. Валуєнко у своїй праці «Архітектура книги» також наводить класифікацію книжок-іграшок і зокрема зазначає, що традиційно дитині пропонується книжка-«розмальовка», рідше книжка-«висічка», книжка-«куліска» [5, с. 189].

Головною спільною рисою між книжкою-іграшкою та звичайною іграшкою є розважальна функція. Але, якщо іграшку дитина використовує з розважальною метою, то книжка-іграшка є для малого читача не тільки предметом гри, а ще й джерелом інформації, з якого вона добуває нові знання, дізнаючися про навколишній світ. Таким чином, перевагою книжки-іграшки серед іграшок та іншої книжкової продукції є те, що в процесі гри малюк краще сприймає інформацію: незвичайні картинки, казкові герої, які можуть рухатись чи створювати звуки, і власне сама форма книжки-іграшки допомагають створити необхідні асоціації.

На українському книговидавничому ринку представлені такі види книжки-іграшки: книжка-пазл – «Зайченя» Ю. Кукліної, «Тачки» Т. Маршалової, «Хто це?» В. Верховен; книжка з наліпками – «Вивчаємо гроші», «Підступна свинка» Ю. Єрьоменко; книжка з картками – «Лічилка» Є. Новицького, «Веселі цифри» В. Федієнко; книжки 3D зарубіжних авторів – «Оптичні ілюзії» Джона Кірквуда, «Що ховається у лісі?» Міреї Тріус. Видавництво «Розумна іграшка» презентує такий перелік дитячих видань для гри: книжка-розмальовка – «Завдання для малят»; книжка – «Чарівна аплікація»; книжка-розмальовка – «Мальовнича Україна»; книжка на шнурочку – «Рахуємо з матусею», «Овочі»; книжка-панорамка – «Дюймовочка», «Попелюшка»; книжка – «Весела аплікація з наліпок»; книжка-догоридрижка – «Англійська абетка»; а також інтерактивні книжки, книжки арт-об'єкти, книжки зі звуками тощо.

Книжка-іграшка – це актуальний об'єкт книжкової продукції, який користується попитом на сучасному книговидавничому ринку. Тому, обираючи саме таку форму подачі текстового та ілюстративного матеріалу, необхідно розуміти, що неординарний формат та концепції такого видання вимагатиме максимум знань та навичок під час створення та верстання книжкового продукту. Так, варто послугоуватися тим, що ілюстративний матеріал у представленому виді видань повинен становити 75% від усього обсягу видання. У книжці-іграшці потрібно застосовувати зміст, рубрикацію, нумерацію, адже це покращує сприйняття. На палітурці, крім дизайнерських робіт, потрібно оформити вихідні відомості: назву, призначення, редакторський колектив, надзаголовкові та підзаголовкові дані, оформлені згідно з вимогами ДСТУ 4861-2007 «Видання. Вихідні відомості» [6].

Безпосередня верстка книжки-іграшки розпочинається із вибору формату, обсягу книжки, шрифтового оформлення, кеглів, гарнітури основного та додаткового тексту. Так, як книжковий продукт призначається для дітей дошкільного віку, під час створення та вибору засобів реалізації необхідно ознайомитися з рядом нормативних актів, зокрема основних із них – ДСТУ 29-6: 2002 «Видання для дітей. Поліграфічне виконання» [7]. При розробці макету визначається концепція єдиного стилю видання: відступи, розташування текстової частини, переноси, інтервали, поля, абзацні відступи, оздоблювальні елементи за допомогою шаблонів в Indesign та стилів у Photoshop.

Кегль основного шрифту для такої книжки повинен бути не менше 10-ти, найчастіше застосовують 14 кегль гарнітури без засічок. Для текстової частини потрібно використовувати лише однотипне забарвлення на світлому тлі, а для зручності сприйняття не створювати виділень, різноманітних накреслень та гарнітур шрифту. Звісно, такі чітко зазначені еле-

менти технічного оформлення обмежують специфіку саме подарункового видання та книжки-іграшки, проте варто пам'ятати про нормативні вимоги саме для дитячої аудиторії. Незалежно від виду та призначення дитячого видання, необхідно вказати відомості про вікову категорію читачів, сорт паперу, спосіб друку на титульному аркуші. Це важливо, тому що для кожної вікової категорії встановлені свої гігієнічні вимоги і особливості засвоєння інформації.

Задля додаткового вишуканого та презентаційного оформлення, запобігання руйнування від зовнішніх впливів, варто застосовувати довговічніший, ніж звичайний офсетний папір, поліграфічний матеріал або ж ламінування. Адже, якщо це подарункове дитяче видання, бажано, щоб воно мало презентабельний і дорогий вигляд, а якщо це ще й дитяче видання, то воно повинно бути міцним та стійким до механічних ушкоджень [8, с. 253].

Загалом робота над виданням повинна розпочинатися із розробки обкладинки, яка висвітлювала б концепцію, читацьке спрямування та сприяла ефективному просуванню на книговидавничому ринку. Важливо оформити палітурку на кілька фарб, створити певну форму для книжки-іграшки, а також зверстати зовнішнє оформлення в єдиному стилі зі змістом та ілюстраціями. Простота та ясність зображення, відсутність нагромаджених форм та деталей, однакова контрастність підвищують зручність читання шрифту у дитячому виданні.

Під час створення концепції книжки-іграшки варто ознайомитися з тезисами Е. Огар про те, що ілюстрація у виданні для дітей повинна виступати образотворчим втіленням персонажів, явищ, подій, описаних автором за допомогою слів; інакше кажучи виконувати інтерпретаційну функцію [3, с. 112].

Для раціонального сприйняття необхідно застосовувати непрозорий папір, який забезпечує непрозорість друкованих елементів із зворотного боку сторінки не менше 90% і попередить пов'язані з цим можливі порушення зору. Звісно, щоб підкреслити особливість подарункових видань, можна застосувати такі стилі, як: екодизайн, флет-дизайн, скевоморфізм тощо, або ж використати дизайнерський папір, проте їх використання значно обмежене в дитячих книжках.

Формат книжки-іграшки залежить від низки чинників, зокрема від типу видання, читацького призначення, можливостей поліграфічного підприємства та, власне, перспектив самого видавництва у реалізації книжкової продукції. Рішення про формат книжки розробляється ще на початкових етапах редакційно-видавничої підготовки, саме під час затвердження авторського оригіналу та узгодження проекту майбутнього друкованого продукту. У книговидавничій практиці для такого виду продукції застосовують квадратне, подовжене, широке збільшене форматування.

Також нестандартний формат можна застосувати, якщо текст і зображення в книжці подані особливим чином (фотоальбоми, ілюстровані каталоги тощо) [9, с. 171]. Визначальні характеристики дитячих подарункових книжок – великий шрифт і кількість ілюстрацій – призводять до необхідності користуватися великими форматами: 60x90/18, 84x108/16, 70x90/16 та ін.

Під час розробки форматування книжки-іграшки необхідно звернутися до ряду законодавчих актів: ГОСТ 5773 – 90 «Видання книжкові та журнальні. Формати», ДСТУ 29. 5 – 2002 «Видання книжкові: Поліграфічне виконання. Загальні технічні вимоги», ГСТУ 29. 6 – 2002 «Видання для дітей: Поліграфічне виконання. Загальні технічні вимоги» [10; 11;12].

Висновки. Отже, книжки-іграшки створюються для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку з метою інтелектуального розвитку дитини, стимулювання творчої та практичної діяльності у формі гри, розвитку уваги, спостережливості, фантазії та художнього смаку, а також формування мотиваційної сфери, розвитку сенсорних уявлень, дотикових, емоційних вражень, асоціативного мислення, уваги та пам'яті.

Підсумовуючи, зазначимо, що:

- як продукт інтеграції, книжка-іграшка є результатом мистецьких і технічно-виробничих процесів з утворенням цілісної, багатофункціональної книжково-ігрової системи;
- призначена для наймолодшої дитячої читацької аудиторії та відповідає фізіологічним, розумовим, естетичним потребам юного читача;
- як інтеграційна технологія, ігрова дитяча книжка є інструментарієм удосконалення педагогічного процесу з впровадження певних знань і практичних завдань у процес розваг, навчання, розвитку, соціалізації дитини у суспільств, шляхом активізації всіх сприймаючих інформаційних каналів дитини раціональними засобами (функціонально-комунікативні характеристики конструкції ігрової книжки, специфічність інформаційно-знакової структури мови, інтерактивність процесів сприйняття інформації).

Таким чином, книжка-іграшка як модель інтеграції є цілісним багатофункціональним інформаційно-ігровим освітнім комплексом з вищою формою взаємодії всіх її складників – інформаційних, конструктивних, естетичних, семантичних, які сприяють подоланню фрагментарності та мозаїчності знань дитини, оволодінню комплексом життєвих цінностей, формуванню системно-цілісного погляду на світ.

Список літератури

1. Піккок Дж. Видавнича справа / Дж. Піккок. – Москва : Еком, 2002. – 422 с.
2. Касьяненко К. М. Книжка-іграшка як інтеграційна модель // Культура і сучасність. – № 1. – С. 166–171.

3. Огар Е. І. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки / Е. І. Огар. – Львів : АзАрт, 2002. – 160 с.
4. Дзюбишина-Мельник Н. Я. Художній стиль і мова творів для дітей / Н. Я. Дзюбишина-Мельник // *Культура слова*. – Київ : Наук. думка, 1992. – № 42. – С. 85–90.
5. Валуєнко Б. В. Архітектура книги / Б. В. Валуєнко. – Київ : Мистецтво, 1976. – 212 с.
6. ДСТУ 4861–2007. Видання. Вихідні відомості / Держстандарт України. – [Чинний з 2007–01–01]. – Київ, 2007. – 44 с.
7. ГСТУ 29.6–2002. Видання для дітей: Поліграфічне виконання. Загальні технічні вимоги / Держстандарт України. – [Чинний з 2002–07–01]. – Київ, 1997.
8. Фіть Л. В. Популяризація видання засобами книжкового дизайну / Л. В. Фіть // *Український інформаційний простір* : науковий журнал. – № 2. – Київ : КНУКіМ, 2014. – 380 с.
9. Бондар Г. Ф. Обґрунтування структури інтелектуалізованої системи менеджменту державно-приватних партнерств / Г. Ф. Бондар. – Хмельницький : ХНУ, 2010. – 216 с.
10. ГОСТ 5773–90. Видання книжкові та журнальні. Формати / Держстандарт України. – [Чинний з 1991–07–01]. – Київ, 1997.
11. ГСТУ 29.5–2001. Видання книжкові. Поліграфічне виконання. Загальні технічні вимоги : на заміну ОСТ 29.62–86 / Держстандарт України. – [Чинний з 2001–07–01]. – Київ, 2001. – 11 с.
12. ГСТУ 29.6–2002. Видання для дітей : Поліграфічне виконання. Загальні технічні вимоги / Держстандарт України. – [Чинний з 2002–07–01]. – Київ, 1997.

Reference list

1. Piccock, J. (2002), *Publishing Business*, Ecom, Moscow. 422 p.
2. Kasyanenko, K. M. (2013), “Toy-book as an integration model”, *Kultura i Suchasnist [Culture and the Present]*, no. 1, pp. 166–171.

3. Ogar, E. I. (2002), *The Children's Book: Problems of Publishing Training*, AzArt, Lviv, 160 p.
4. Dzubishina-Melnik, N. Ya. (1992), “Art style and language of works for children”, *Kultura Slova [Culture of the Word]*, Science. Opinion, Kyiv, no. 42, pp. 85–90.
5. Valuev, B. V. (1976), *Architecture of the Book*, Art, Kyiv, 212 p.
6. The State Committee for Technical Regulation and Consumer Policy of Ukraine (2007), *DSTU 4861: Edition. Background Information*, Kyiv, 44 p.
7. The State Committee for Technical Regulation and Consumer Policy of Ukraine (1997), *GSTU 29.6–2002: Publications for Children: Polygraphic Performance. General Technical Requirements*, Kyiv.
8. Fitl, L.V. (2014), “Popularization of edition by the means of book design”, *Ukrainskyi Informatsiyni Prostrir: Naukovyi Zhurnal [Ukrainian Information Space: Scientific Journal]*, no. 2, KNUCiM, Kyiv, 380 p.
9. Bondar, H. F. (2010), *Justification of the Structure of Intellectualized System of Management of Public-Private Partnerships*, KhNU, Khmelnytsky, 216 p.
10. The State Committee for Technical Regulation and Consumer Policy of Ukraine (1997), *GOST 5773–90. Books and Magazines Editions. Formats*, Kyiv.
11. The State Committee for Technical Regulation and Consumer Policy of Ukraine (2001), *GOST 29.5–2001. Book Editions. Polygraphic Production. General Technical Requirements: For Replacement of OST 29.62–86*, Kyiv, 11 p.
12. The State Committee for Technical Regulation and Consumer Policy of Ukraine (1997), *GSTU 29.6–2002. Editions for Children: Polygraphic Production. General Technical Requirements*, Kyiv.

Подано до редакції 25. 12. 2017 р.

Кононенко М. В., студентка
Института журналистики
Киевского университета имени Бориса Гринченко

КНИЖКА-ИГРУШКА КАК ПЕРСПЕКТИВНЫЙ ИЗДАТЕЛЬСКИЙ ПРОДУКТ НА СОВРЕМЕННОМ КНИЖНОМ РЫНКЕ

Аннотація. В статті досліджено особливості концептуального підходу к созданию и функционированию книжки-игрушки на современном книгоиздательском рынке. Рассмотрено основные требования и принципы подачи текстового и визуального материала в представленных изданиях. Исследовано технические особенности верстки в соответствии с законодательными и нормативными актами и с учетом особенностей восприятия читательской аудитории. Подано функціональні характеристики виховання и игровых мотивов в книжке-игрушке. Включены в контекст советы и принципы для популяризации литературы и культуры среди самых маленьких читателей, развития эстетических и моральных качеств детей-читателей благодаря нестандартной подаче текстового и иллюстративного материала.

Ключевые слова: книжка-іграшка, інтеграція, нестандартне форматирование, концепція, ідентифікація.